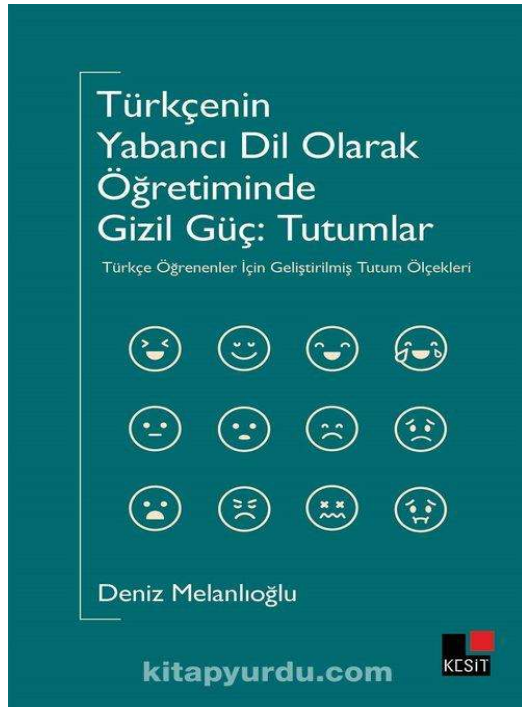

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Gizil Güç: Tutumlar

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Gizil Güç: Tutumlar.
Deniz Melanlıoğlu . İstanbul, Kesit Yayınları, 2021, 247 Sayfa, ISBN: 978-625-7698-42-9

Pınar KÖKEN ASLAN¹

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin özellikle son yıllarda önem kazandığı konuyla ilgili yapılan çalışmaların nitelik bakımından derinleşmesinden ve nicelik olarak artmasından anlaşılmaktadır. Alanda birçok çalışmanın bilişsel boyuta odaklandığı *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Gizil Güç: Tutumlar* kitabının yazarı Prof. Dr. Deniz Melanlıoğlu'nun da kitabının ön sözünde belirttiği gibi duyuşsal yönün ihmal edildiği görülmektedir. Okuma, dinleme, konuşa ve yazma dil becerisiyle birlikte hedef dil Türkçeye yönelik tutumun birlikte ele

alındığı ve tutum ölçekleri sunulduğu bir çalışmaya ilgili literatürde rastlanmamıştır. Prof. Dr. Deniz Melanlıoğlu'nun² yazdığı bu kitap hedef dil Türkçenin yanı sıra okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerine yönelik tutumları ele almış ve her beceri için özgün tutum ölçekleri sunmuştur.

Eser içindekiler, ön söz, giriş, kaynakça ve ekler haricinde beş ana bölümden oluşmaktadır. Ana bölümlerin sayfa aralıkları aşağıdaki gibidir:

1. *Hedef Dil Olarak Türkçe ve Türkçeye Yönelik Tutum (s. 27-56)*

¹ Yeni Yüzyıl Ü. YÜTÖM Öğretim Görevlisi, e-posta: pinarkoken10@gmail.com, Orcid: 0009-0009-1993-2186

2. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dinleme ve Dinleme Tutumu (s. 57-84)*
3. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma ve Konuşma Tutumu (s. 85-126)*
4. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Okuma ve Okuma Tutumu (s. 127-172)*
5. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yazma ve Yazma Tutumu (s. 173-212)*

2021 yılında Kesit Yayınları tarafından yayımlanan *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Gizil Güç: Tutumlar* adlı bu kitap, dil öğreniminde öğrencinin her zaman zihninin arkasında “gizil bir güç” olarak var olan yabancı dil öğrenme tutumlarını öğretmenlere anlatmak, yol göstermek, olumlu ve olumsuz tutumların sebeplerini incelemek, olumsuz tutumlarla başa çıkmayı öğretmek için hazırlanmış ve her beceriden sonra verilen bir ölçme değerlendirme aracı olan tutum ölçeklerinin alanda kullanılmasını hedeflemiştir.

Giriş bölümü ana dilini kullanma, kitap okuma ve yeni bir dil öğrenme konularında okurun düşünmeye sevk eden bir soruyla başlamaktadır. Ardından tutumun ne olduğu birçok farklı yazarın tanımlarına da yer verilerek ayrıntılı olarak ifade edildikten sonra tutumlar nasıl oluşur, tutumların oluşmasında etkili olan unsurlar nelerdir, tutumların özellikleri - tutumu oluşturan boyutlar ve tutumların işlevleri nelerdir, tutumlar neden ölçülmelidir gibi sorulara alanla ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların fikirlerine atıf yapılarak cevap verilmiştir.

“Hedef Dil Olarak Türkçe ve Türkçeye Yönelik Tutum” kitabın ilk bölümünün adıdır. Bu bölüme yazar, Bahtiyar Vahapzade'nin *Ana Dili* şiirinden alınan dizelerle başlamakta ve Türkçenin kutsallığını bu dizeler aracılığıyla ifade etmektedir. Yazar ilk paragrafta Türkçenin öneminden bahsettikten sonra yabancı dil olarak Türkçe öğrenimine gösterilen rağbetin son yıllarda artmasının sebeplerini irdelemiştir. Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihçesi hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de

elimizdeki kaynaklar doğrultusunda Divan-ı Lügâti't Türk bu alanda yazılan ilk eser olarak kabul görmektedir. Yazar, Divan-ı Lügâti't Türk'ten başlayarak geçmişten günümüze bu alanda yazılan en önemli eserlerden örnek vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkçenin öğretimi konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmış, bazı kurum ve kuruluşlar Türkçe öğretmeye başlamıştır. Ancak Türkçe öğretiminde bir standardın yakalanması *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni* ile mümkün olmuştur. Yazar, bu metin esas alınarak hazırlanan Yabancılar İçin Türkçe kitaplarından, Türkiye Maarif Vakfı'nın 2020 yılında hazırladığı *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı*'ndan bahsetmiş ve programın kademelere göre nasıl yapılandırıldığını ve amacını anlatmıştır.

Yazar ilk bölümde aynı zamanda Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanında çözüm bekleyen sorunları incelemiştir. Çalışmalarda genellikle bilişsel boyuttan bahsedilmesi ve duyuşsal boyutun Türkçenin öğretiminde önemsenmemesi bu sorunların en büyüğüdür. Duyuşsal boyutla ilgili genel bir giriş yapıldıktan sonra duyuşsal faktörler öğrenci tutumlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu bölümde de girişte olduğu gibi tekrardan tutumların farklı yazarlar tarafından yapılan tanımlamaları verilerek tutum, tutumun türleri ve boyutu detaylı bir şekilde örneklerle açıklanmıştır. Son olarak yazar, motivasyon ve kaygının tutumları nasıl şekillendirdiğini, farklı yazarlara göre tanımlarını, türlerini ve birbirleriyle olan ilişkisini detaylı olarak anlatmıştır. Bölümün sonunda yirmi altı maddeden oluşan *Hedef Dil Olarak Türkçeye Yönelik Tutum Ölçeği* yer almaktadır.

“Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dinleme ve Dinleme Tutumu” başlığını taşıyan ikinci bölüm yabancı öğrencilerin en sık kullandığı ifadelerden biri olan “Lütfen tekrar et!” alıntısıyla başlamıştır. Dinlemenin en ihmal edilen becerilerden biri olduğu ve yeterince önem verilmediği argümanından yola çıkılarak dinlemenin öneminden, diğer beceriler için ön koşul olmasından, yabancı bir dil öğrenmek isteyen öğrencilerin asıl amacı ve dinleme becerisinin ilişkisinden bahsedildikten sonra dinleme becerisi hakkında alanda çalışmaları bulunan farklı yazarların tanımları verilmiştir. Yazar, dinlemenin iki başlık altında ele alındığını ifade ettikten sonra örneklerle açıklamasını yapmış ve hangi yolun öğrenci için daha faydalı olduğunu anlatmıştır. Diğer becerilerde göreceğimiz gibi dinleme süreci de öncesi – sırası – sonrası başlıkları altında ele alındıktan sonra eski ve yeni dinleme sürecinde nelerin farklılaştığı tablo

şeklinde açıklanmıştır. Yazar, öğrenciler için dinleme becerisi neden daha zordur sorusundan yola çıkarak öğrencilerin dinleme sürecinde karşılaştıkları problemleri hem farklı yazarların fikirlerine yer vererek hem de kendi fikirlerini sunarak örneklerle açıklamıştır. Ardından bilişsel düzeyde dinlediğini anlama problemleri üç başlık altında sunulup detaylıca açıklanmıştır. Üstbilis nedir, kaçaya ayrılır ve öğrencilerin faydalanabileceği üstbilis basamakları da ifade edildikten sonra üstbilis stratejilerin önemi vurgulanmıştır. Duyuşsal boyutun en önemli değişkenlerinden olan dinleme tutumu ve kaygısı konuları birbiriyle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Bölümün son kısmında dinleme tutumu ve kaygısının tanımı yine farklı yazarlardan alıntılar yapılarak açıklandıktan sonra tutum ve kaygının sebepleri, onları etkileyen unsurlar, hangi durumlarda artabileceği / azalabileceği gibi konulara ağırlık verilmiştir. Son paragrafta bölümün kısa bir özeti yapıldıktan sonra yirmi dört maddeden oluşan Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Dinleme Tutumu Ölçeği sunulmuştur.

Üçüncü bölüm bir tanışma cümlesiyle başlayan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Konuşma ve Konuşma Tutumu” başlıklı bölümdür. Bu bölüm bir tanışma cümlesiyle başlayıp okuyucunun dikkatini çektikten sonra konuşma becerisinin tanımı, farklı yazarların görüşlerine de başvurularak konuşmanın neden diğer becerilerden daha önemli olduğu sorusu irdelenmiş ve bir cevap aranmıştır. Cevabı kendisinde olan bu soru “Neden yabancı dil öğreniyoruz?” sorusunu doğurmuş ve hem sorunun cevabı verilmiş hem de konuşma becerisinin amacı açıklanmıştır. Yazar, Avrupa Ortak Çerçeve Metni’nde düzeylere göre akıcılık nedir ve nasıl olmalıdır sorularını tablo şeklinde verdikten sonra kendi akıcılık tanımını yapmıştır. Diğer bölümlerde de gördüğümüz gibi yine farklı araştırmacıların görüşlerine yer verilerek konuşmanın tanımı yapılmıştır. Hedef dilde konuşmanın aşamaları ve etkili konuşma için bileşenler üçe ayrılarak ifade edilmiştir. Geçmiş ve günümüzde hedef dilde konuşma becerisinden kastedilen nedir sorusu temel alınarak Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’nde yer alan “İletişimsel Dil Yetkinlikleri” bir tablo şeklinde verilmiş ve her bölüm ile bölümlerin alt maddeleri açıklanıp örneklerle pekiştirilmiştir. Çok detaylı bir şekilde ele alınan bu bölümde konuşma becerisine dair alt alanlar ve genel sözlü üretim için dil düzeyine göre beklenen yeterlikler tablo şeklinde ifade edildikten sonra yabancı dil öğrenmenin duyuşsal boyutunu oluşturan konuşma tutumu ve kaygısı

kısmına giriş yapılmıştır. Konuşma kaygısının tanımı ve öğrenci performansına olan etkisi anlatıldıktan sonra konuşma tutumu ve kaygısı ilişkilendirilmiştir. Konuşma tutumunu olumsuz etkileyen faktörler 14 madde altında ele alınmış ve açıklanmıştır. Ardından öğrencilerin olumlu konuşma tutumuna sahip olması için neler yapılmalıdır ve öğretmenler nelere dikkat etmelidir soruları konuşma tutumunun duyuşsal boyutuna odaklanarak incelenmiştir. Bölümün sonunda otuz üç maddeden oluşan “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Konuşma Tutumu Ölçeği” sunulmuştur.

“Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Okuma ve Okuma Tutumu” başlıklı kitabın dördüncü bölümüne yazar “Dil öğretiminde okuma neden önemlidir?” sorusuyla başlamış ve hem farklı yazarların hem de kendi görüşünden yola çıkarak çeşitli okuma tanımları yapmıştır. Okuma becerisini tanımlarken aynı zamanda yabancılar için okuma becerisinin önemi, okuduğunu anlamamanın tanımı ve basamaklarını irdelemiştir. Okumada anlam kurma süreci nedir ve kaç aşamadan oluşur sorusunun cevabı yazar tarafından örnekler verilerek açıklanmıştır. Okuma sırasında etkin olan altı faktör ve okuduğunu anlamamanın yedi unsuru bu bölümde yer alan önemli bilgiler arasındadır. Çeşitli duyuşsal değişkenlerin okumayı olumsuz etkilemesi öğrencinin okumaya karşı olumsuz bir tutum geliştirmesine sebep olabilir. Buradan itibaren yazarımız diğer bölümlerde de gördüğümüz gibi duyuşsal değişkenleri tutumlarla ilişkilendirmeye başlamıştır. Okuma tutumunun farklı yazarlardan alıntılarla tanımı yapıldıktan sonra okumaya yönelik olumlu tutumun öğrencilerin başarısındaki rolü ve okuma tutumunu olumsuz etkileyen on beş faktör sıralanmış ve örneklerle açıklanmıştır. Yazar bahsedilen on beş maddenin dördünü ayrı başlıklar altında inceleyip kalan on bir faktörü bu başlıkların altında değerlendirmiştir. Yazar yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerin sahip olması gereken dört özelliği alt başlıklar hâlinde verip örneklerle detaylandırdıktan sonra tüm bunların hedef dilde okuma tutumunu etkileyebileceğinin altını çizmiştir. Dinleme ve konuşma becerisinde gördüğümüz gibi bu bölümde de yazar okuma sürecini öncesi – sırası – sonrası başlıkları altında ele almış ve bu süreçte kullanılan bilişsel stratejileri tablo şeklinde verdikten sonra üstbilişsel stratejileri ve öğrenci için önemini dile getirmiştir. Son olarak okuma kaygısı nedir, öğrencilerde okuma kaygısının sebepleri nelerdir ve okuma kaygısı ile okuma tutumu

arasındaki ilişki nedir sorularına cevap arandıktan sonra otuz iki maddelik “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Okuma Tutumu Ölçeği” verilmiştir.

“Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yazma ve Yazma Tutumu” başlıklı son bölüme yazar Mihriban türküsünden bir alıntıyla başlamış ve yazma becerisinde hem ana dil hem yabancı dil konuşanları için beklenen nedir ve yazma becerisindeki başarıyı neler etkiler sorularına cevap verdikten sonra farklı yazarların görüşlerine de başvurarak yazmanın genel bir tanımını yapmıştır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde yazma becerisinin nihai amacı belirtildikten sonra yazarımız yazılı üretimde metinsellik ölçütlerini bağdaşıklık ve tutarlılık olarak ikiye ayırıp tanımlarını yapmış ve yeterliklerini tablo hâlinde dil düzeylerine göre vermiştir. Bölümün sonunda verilen yazma tutum ölçeği haricinde yazar tarafından geliştirilen “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Tutarlılık Ölçütleri Formu”na da yer verilmiştir. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi’ne göre yazılı bir üretimin sahip olması gereken özellikler üzerinde durulup öğrencilerin yazma becerisinin gelişmesi için duyuşsal becerilerinin de gelişmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Yazma becerisinde kendini bilişsel olarak yetersiz gören bir öğrencinin duyuşsal olarak da öyle görebileceğini ifade edildikten sonra bunların olumsuz tutum geliştirmeye ilişkisi anlatılmış ve yazma tutumu konusuna giriş yapılmıştır. Yazma tutumunun tanımları verildikten sonra hedef dilde yazma tutumunu etkileyen unsurlar on iki madde hâlinde sıralanıp açıklanmıştır. Yazma süreci öncesi – sırası – sonrası şeklinde verilip yazma sürecinin bileşenleri okurla paylaşılarak yazma sürecinde öğrencinin nasıl ilerlemesi gerektiğine dair beş yaklaşım belirlenmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hangi yaklaşımı neden kullanmamız gerektiğinden bahsedilmiş, yaklaşımlarla beraber kullanmamız gereken yazma stratejileri konusuna giriş yapılmıştır. Yazma stratejileri diğer becerilerdeki gibi sadece bilişsel ve üstbilişsel olarak ikiye ayrılmayıp duyuşsal stratejiler de eklenmiştir. Strateji kullanan öğrencilerin yazma becerisine karşı olan tutumlarının olumlu yönde değişebilme ihtimali üzerinde durulmuş ve stratejilerin gerekliliği vurgulanmıştır. Yazarımız diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de son olarak stratejilerle tutum ve kaygı konusunu ilişkilendirmiştir. Yazma kaygısının tanımları verilip sebepleri söylenmiş ve yazma kaygısıyla olumsuz tutum arasındaki doğrudan ilişkinin öğrencinin hedef dilde

yazma gelişimini nasıl etkileyeceği analiz edilmiştir. Son paragrafta yazar, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazma becerisinin duyuşsal alana ait çalışmalarının yeterli olmadığını belirterek paragrafın sonunda verilen yirmi beş maddelik “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Yazma Tutumu Ölçeği” geliştirmesinin amacını da bu sayede yinelemiştir.

Eser, yabancılara Türkçe öğretiminde tutum ve kaygı konusunu merkeze alarak tutum ve kaygının sebeplerini, becerilerle olan ilişkisini, öğretmenlerin öğrencilerin tutum ve kaygı geliştirmesindeki rollerini Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni’ne göre incelemiştir. Kitap, bu alanda tüm becerileri tutum açısından ele alan, ölçek geliştiren ve bunları bir kaynakta toplayan yegâne çalışma olma özelliği taşımaktadır. Kitabın ilk bölümünde Türkçeye yönelik tutumlar ele alındıktan sonra diğer dört bölümde dinleme, konuşma, okuma ve yazma tutumları sırasıyla incelenmiştir. Yabancılara Türkçe öğretiminde duyuşsal bir alan olan tutumun önemini ortaya çıkarmaya çalışan ve bu alanda öğretmenler için farkındalık yaratmayı amaç edinen kitap akademisyenler, öğretmenler ve öğretici adayları için önemli ve gelecekte yapılacak çalışmalar için de kaynak niteliğindedir.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Gizil Güç: Tutumlar kitabının yazarı bu alanda çok fazla çalışma yapıp ölçek geliştirdiğinden alana olan hakimiyeti dikkat çekmektedir. Yazar tüm becerileri anlatırken belli bir plana sadık kalmıştır. Her bölüme önce bir soru veya alıntı ile başlayıp okuyucunun dikkatini çektikten sonra o becerinin farklı yazarlara göre tanımını, önemini ve amacını anlatmış; becerilerin süreçlerini öncesi – sırası – sonrası olarak ayırdıktan sonra süreçte strateji kullanımının önemine ağırlık vermiştir. Strateji kullanımları ile tutum / kaygı konusu ilişkilendirildikten sonra tutum ölçekleri verilmiştir. Kitapta verilen bilgilerin olabildiğince farklı ve alanda değerli çalışmaları temel alarak sunulması, güncel, detaylı ve faydalı bilgiler içermesi eserin olumlu taraflarından biridir. Prof. Dr. Deniz Melanlıoğlu bu kitapla alanın önemli sorunlarından birine ışık tutmuş ve alanda önemli bir boşluğu doldurmaya yardımcı olmuştur.